

Mustafa ÇÖĞÜN / Hukuk Müşaviri

Berlin'de Hâlâ Hâkimler Var!

İçişleri Bakanlığı ve Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TO-DAİE) ortaklığında 6-7 Kasım 2014 tarihlerinde, Vilayet Nizamnamesi'nin 150. yılı münasebetiyle bir sempozyum (bilgi şöleni) düzenlenmiştir.

Sempozyuma; Türk İdari Araştırmalar Vakfı ve Türk İdareciler Derneği de katkıda bulunmuşlardır. Görüşülen konular ve bir dönem (2012-2014) Türk İdari Araştırmalar Vakfı ile, Türk İdareciler Derneği'nde yönetim kurulu üyeliği görevinde bulunmuş birisi olarak, düzenlenen bu sempozyum benim için ayrı bir önem arz etmiştir.

Sempozyumun, "Asr-ı Tanzimat: Osmanlı 19. Yüzyılına Bakış" konulu açılış konuşmasında Profesör Dr. İlber Ortaylı Hocamız bizlere kapsamlı bir sunum yapmıştır.

İlber Hocamız konuşmasının bir bölümünde; Prusya Kralı II. Frederik¹ ile değirmenci arasında geçen menkıbe haline gelmiş bir hikâyeden bahsetti.

Verilen mesaj ve hikâyeye konu teşkil eden Sans Souci Sarayı ile yel değirmenini daha önce birçok kez görmüş ve gezmiş birisi olarak, hikâyeyi beni etkiledi.

Bu yüzden Hocamızın naklettiği hikâyeyi sizlerle paylaşmak istedim.

Hikâyeye göre; Prusya Hükümdarı II. Frederik, Potsdam Ormanlarında gezerken bir tepeye ulaşır. Bölgeyi çok beğenir ve bir saray yaptırmak ister.

Ancak bir mâni vardır; sarayın bahçesine isabet edecek yerde bir yel değirmeni bulunmaktadır.

Frederik, sahibinden yel değirmenini satın alıp, yıkarak sarayının bahçesini genişletmek ve hem de değirmenin yaptığı gürültüden kurtulmak arzusundadır.

Adamlarını gönderir ve değirmen sahibinin toprağının istimlâk edilip parasının ödenmesini emreder.

Değirmen sahibi buna razı olmaz.

Kral Frederik'in adamlarına: "Sayın Kral için zor değil. Başka bir yerde saray yaptırın. Bu değirmen bana babamdan kaldı; onunla geçinebilecek gelir elde ediyorum. Yıkılmasını istemiyorum", der.

Kralın adamları, değirmencinin söylediklerini Frederik'e aynen iletirler.

Kral Frederik kızar ve değirmenciye huzuruna çağırır.

Kral; "Değirmenci! Sen benim Prusya Kralı olduğumu bilmiyor musun? Toprağın için ne kadar para istiyorsan bildir! Yoksa değirmenini başına yıkarım!", diye bağırır.

"Biliyorum" der değirmenci; "Sen de benim değirmenin tapulu sahibi olduğumu biliyorsun!"

"O hâlde zorla alırım!" der kral.

Değirmenci hiç telaşlanmadan cevap verir; "Kralım; değirmenimi

zorla alacağınızı söylerken, Berlin'de hâlâ hâkimlerin olduğunu unutuyorsunuz!", der.

Söz üzerine Frederik büyüklüğüne yakışanı yapmış ve kendisinin düzenlediği adalet sisteminin halında uyandırdığı olumlu etkiyi denemiş olmanın huzuru içinde yel değirmenine dokunmamış, araziye değirmenciyle paylaşmayı kabul etmiş.

Bugün, Büyük Frederik'in sarayının (Sans Souci² Sarayı) karşısında, kanatları göğe uzanan bu yel değirmeni bir adalet timsali olarak; kral bile olsanız adaletin en yüce sığınak olduğunun delili olarak hâlâ un öğütmektedir.

Değirmencinin hukuk felsefesini özetleyen "BERLİN'DE HÂLÂ HÂKİMLER VAR!³", sözü de bir adalet tılsımına dönüşmüş, başta Almanlar olmak üzere, bir darb-ı mesel (atasözü) gibi tekrarlına tekrarlına günümüze kadar gelmiştir.

İlber Hocamızın naklettiği bu hikâyeye Evliya Çelebi'den bir aktarma da ben yapayım.

Gerçekten böyle bir hadise yaşanmış mıdır bilinmez ama Kral Frederik'in kine benzer bir hikâyeye de Fatih Sultan Mehmet ile alakalıdır.

İstanbul'un fethinden yaklaşık 10 yıl kadar geçmiştir. Fatih Sultan Mehmet, büyük bir cami yaptırmak

¹ D. 24 Ocak 1712 - ö. 17 Ağustos 1786. 1740 ile 1786 yılları arasındaki Prusya hükümdarıdır. Askeri alandaki başarıları ve ülkesinin kalkınması yolundaki çabalarından dolayı Büyük Frederik (Friedrich der Große) adıyla anılır.

² Sans Souci: dertsiz, tasasız, kaygısız, gamsız.

³ Ja, Euer Majestät wenn das Kammergericht in Berlin nicht wäre/es gibt noch Richter in Berlin! (Oui, n'était la chambre de justice de Berlin!)

ister. Yaptıracağı cami için bir Rum mimarı görevlendirir.

Caminin inşasında kullanılacak iki mermer sütunu Sinan Atik isimli Rum mimara teslim eder.

Bu devasa caminin yapımında kullanılacak olan sütunlar oldukça uzundur. Atik Sinan ölçer biçer ama sütunların bu uzunlukla kubbeyi ayakta tutması çok zordur. Sütunlar üç arşın (yaklaşık 2 metre 25 santim) kadar kısaltılır.

Kubbe bu sütunların üzerine oturur. İnşaat biter. Fatih Sultan Mehmet, camiye görünce sinirlenir.

Atik Sinan'a caminin neden Ayasofya'dan daha küçük olduğunu sorar.

Atik Sinan, yapının depreme dayanıklı olmayacağını o yüzden sütunları kestirmek ve kubbeyi küçük tutmak mecburiyetinde kaldığını söyler.

Söyler ama Fatih'in gazabından kendini koruyamaz.

Fatih Sultan Mehmet, sütunları kesen ellerin kesilmesi emrini verir.

Emir uygulanır ve Atik Sinan'ın elleri kesilir.

Atik Sinan, elleri haksız yere kesildiği için padişahı dava etmeye karar verir. Fakat ne Galata ne de Eyüp Kadılığı Padişahı yargılamayı göze alamaz.

Sonuçta Mimarın şikâyetini İstanbul'un ilk kadısı olan Üsküdar Kadısı Hızır Bey⁴ kabul eder ve davayı açar.

Bizzat Fatih Sultan Mehmet tarafından atanmış, Osmanlı adaletini simgeleyen Kadı Hızır Bey, mimar dinleyip dava açılması için haklı sebep olduğuna kanaat getirir ve Fatih Sultan Mehmet'in mahkeme edilmesine karar verir.

Fatih Sultan Mehmet mahkemeye bizzat gelir. Davacıyla birlikte Kadı Hızır Bey'in huzurunda ayakta bekletilir bu şekilde savunmasını yapar.

Kadı, Padişahın savunmasından ikna olmaz. Hüküm kesindir. Kısasa kısas uygulanacak, yani sultanın da elleri kesilecektir.

Hükmü duyan Atik Sinan, mahkemenin verdiği bu büyük karar karşısında şaşkına döner ve davasından feragat eder.

Kadı Hızır Bey, şikâyetin geri çekilmesi üzerine cezayı maddi tazminata çevirir ve mimara yüklü bir miktarda para verilmesine karar verir.

Fatih, günde on altın tazminata mahkûm olur ve hatta kısıstan kurtulduğu için, bu tazminatı kendiliğinden yirmi altına çıkarır. Böylece padişahın eli kesilmemiş olur.

Evliya Çelebi'nin aktardığına göre, mahkemenin kararından sonra Fatih çıkardığı demir sopayı kadıya göstererek; "Eğer sen Allah'ın hükmünü uygulamayıp, elimi kesmeye beni mahkûm etmeseydin bununla senin başını paramparça ederdim" der.

Kadı Hızır Çelebi de sakladığı kamyı çıkararak cevap verir; "Sen de benim hükmümü kabul etmeseydin, ben de bununla seni delik—deşik ederdim."

Biri Almanya'dan, biri de bizden; Osmanlı'dan bu iki örnek ile "Adalet Mülkün Temelidir!" özdeyişinin Devlet idaresinde ne kadar vazgeçilmez olduğunu vurgulamak istedim.

Bilvesile İlber Ortaylı Hocamıza teşekkürlerimle...

⁴ Hızırbey (1407-1458), İstanbul'un fethine sipahi olarak katılan Hızır Bey, fethin ikinci günü Fatih Sultan Mehmet tarafından "İstanbul Kadılığına" getirilir. Fatih Sultan Mehmet kadılığın ardından da belediye başkanlığına getirir.